

diğer bazı benzerlikleri sebebiyle dudakan-şarap-la'l-Bedahşan-yakut kelimeleri beyitlerde bir arada zikredilerek teşbih, tenasüp vb. edebî sanatlar yapılır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, "Bedahşân" md.; Mehmed Çavuşoğlu, *Necati Bey Dîvânı'nın Tahlilî*, İstanbul 1971, s. 70, 142, 167, 169; Cemâl Kur-naz, *Hayâlî Bey Dîvânı (Tahlil)*, Ankara 1987, s. 163, 287; İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvân Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, s. 131; Paka-lin, I, 184; *TDEA*, I, 369.

MUSTAFA UZUN

BEDAHSÎ, Şah Muhammed

(شاه محمد بدخشی)

(ö. 1071/1661)

Hindistanlı

meşhur Kâdirî mutasavvif ve şair.

990'da (1582) Bedahşan'ın Rostak yöresindeki Ereksa köyünde dünyaya geldi. Molla Şah adıyla da tanınır. Babası kadı idi. İlk öğrenimini Belh'te yaptıktan sonra üç yıla yakın bir süre Keşmir'de kaldı. Daha sonra Hindistan'ın kuzeyini dolaşarak Agra'ya kadar bir seyahat yaptı. Lahor'da Şeyh Miyânîmîr (Miyâneci) adlı aslen Mısırlı bir Kâdirî şeyhine intisap etmek istedi. Miyânîmîr önce Molla Şah'ın talebini geri çevirdiyse de Molla Şah çıkardığı çilelerle şeyhin iltifatını kazanmayı başardı. Kısa sürede sülûk*ünü tamamlayan Bedahşî, hakkında anlatılan menkıbelere göre uykuyu tamamen terk edip geceleri peygamberler ve velilerin ruhaniyetiyle sohbet etmeye başladı. Miyânîmîr, Bedahşî'ye sülûkünü tamamladığını bildirince Lahor'un sıcak havasından kaçarak Keşmir'e döndü; ömrünün geri kalan kısmını burada geçirdi. Küçük bir hücrede oturan Bedahşî genellikle insanlardan kaçardı; bununla beraber çevresinde birçok mürid toplandı.

Hindistan'da hüküm süren Bâbürlü hânedanına mensup Dârâ Şükûh ve Cihanârâ Begüm, Bedahşî'nin önde gelen müridlerindedir. Dârâ Şükûh onunla ilişkilerini *Sekînetü'l-evliyâ*² da anlatmış, Cihanârâ Begüm de aynı konuda *Risâle-i Şâhibiyye* adlı bir eser yazmıştır. Bazı şiirlerinde Hallâc'ın sözlerini hatırlatan ve vahdet-i vücûd* u andıran görüşler ortaya koyması, zâhir ulemâsının kendisine düşman olmasına yol açtı. Mese-lâ şiirlerinin birinde, "Ey dost! Akıl sahibi kendini tanıdığı zaman Tanrı olur" demişti. Bu tür görüşleri sebebiyle Keşmir valisi tarafından idama mahkûm edildi ve ancak Dârâ Şükûh'un müdahalesi sayesinde kurtulabildi. 1658 yılında şeria-

ta bağlı bir hükümdar olan Evrengzîb tahta çıkınca hayatı yine tehlikeye girdi. Bu defa da Cihanârâ onu kurtarmak için harekete geçti. Üç yıl sonra Lahor'da vefat eden Bedahşî, şeyhi Miyânîmîr'in yanında Cihanârâ'nın yaptırdığı bir türbe-ye defnedildi.

Bedahşî'nin başlıca halifesi Velî Râm ile devam eden aşırı vahdet-i vücûdcu tarikat silsilesi Pencap'ta XIX. yüzyıla kadar yaşadı. Bu silsilenin son temsilcisi 1864 yılında vefat eden Kayser Şah'tır.

Eserleri. 1. *Şerh-i Rubâ'îyyât*. Abdurrahmân-ı Câmî'nin bir eserini örnek alarak yazdığı tasavvufî rubâilerine yine kendisinin yaptığı bir şerhtir (Hudâbahş Ktp., Patna, nr. 688/3). 2. *Risâle-i Şâhiyye*. Dârâ Şükûh ve Cihanârâ için kaleme aldığı bu mesnevîde vahdet-i vücûd, teşbih ve tenzih arasındaki münasebet, Allah'ın sübûti sıfatları ve sâliklerin kattığı menziller anlatılmaktadır (Hudâbahş Ktp., Patna, nr. 688/1). 3. *Risâle der Tevhîd-i Hak*. İbnü'l-Arabî'nin eserlerinde kullandığı temel kavramları basit bir dille açıklayan bir risâledir (Research and Publication Department of Jammu and Kashmir Government Ktp., nr. 85). Bedahşî, bu eserlerinin yanı sıra birkaç tasavvufî risâle ile *Tefsîr-i Şâh* veya *Şâh-ı Tefâsîr* (yazmaları için bk. Storey, I/1, s. 19) adıyla tanınan Fâtiha, Bakara, Âl-i İmrân ve Yûsuf sûrelerini ihtiva eden bir tefsir de kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Dârâ Şükûh, *Sekînetü'l-evliyâ*² (nşr. Târâ Çend — Muhammed Rızâ Celâlî-Nâinî), Tahran 1344 hş./1965; Cihanârâ Begüm, *Risâle-i Şâhibiyye*, Leknev 1316; Gulâm Server Lâhûrî, *Hazînetü'l-evliyâ*², Leknev 1320, I, 173-174; a.mlf., *Hadîkatü'l-evliyâ*² (nşr. Muhammed İkbâl Müceddidî), Lahor 1396, s. 56-57; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 18-19; I/2, s. 998, 1001, 1009; a.mlf., *Persidskaya literatura: biobibliograficeskii obzor* (trc. Yurii Bregel), Moskva 1972, I, 146-147; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtır*, s. 167-168; M. Osman, *The Life and Teachings of Mulla Shah* (doktora tezi, 1953), Lahor Pencap Üniversitesi; Emirbek Habibov, *Genç-i Bedahşan*, Duşanbe 1972, s. 98-102; A. Schimmel, *Islamic Literatures of India*, Wiesbaden 1973, s. 41; a.mlf., *Mystical Dimensions of Islam*, North Carolina 1975, s. 361, 363, 433; a.mlf., *Tasavvufun Boyutları*, s. 308, 310, 371; Zuhreddin, *Pâkistân Mên Fârsî Edeb kî Târîh*, Lahor 1974, s. 124-163; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Delhi 1983, II, 115-126; Alfred de Krémer, "Mollâ Shâh et le spiritualisme oriental", *JA*, XIII (1869), s. 105-169; Fritz Meier, "Abû Sa'îd-i Abû'l-Hâjir", *Acta Iranica*, sy. 11, Tahran-Liège 1976, s. 492-494; Muhammad Tufayl, "Ulemâ-i Pencâb kî Tafsîrî Hâdamât (Ârabî Zebân Mên)", *Fikr u Nazar*, XXII/2 (1984), s. 87-100; H. Algar, "Badakşi", *EI*, III, 361-362.

HAMİD ALGAR

BEDAHSÎ, Şeyh Muhammed

(شيخ محمد بدخشی)

(ö. 923/1517)

Şam'da yaşayan

ilk Nakşibendî şeyhlerinden biri.

Bedahşan'da doğdu. Şam'a ne zaman geldiği bilinmemektedir. Mürşidi, Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın halifelerinden Mollazâde Muhammed Abdullah Otrârî'dir. Ahrâr'dan icâzet alıp hacca gittikten sonra bir müddet Halep'te kalan ve daha sonra Şam'a yerleşen Mollazâde'nin yaşı Bedahşî kendisine intisap ettiği zaman sekseni bulmuştu. Mollazâde vefat edince Bedahşî onun yegâne halifesi olarak irşad faaliyetine başladı. Gençliğinde amcasının yanında Kur'an-ı Kerim'i Âdiyât sûresine kadar okuduğu, zâhiri ilimleri tahsil etmediği, her şeyi keşf* yoluyla öğrendiği rivayet edilmektedir. Müridlerine okumamayı tavsiye eden Bedahşî'nin ilimle uğraşmanın faydalı olup olmadığı konusunda Ahrâr'ın halifelerinden Molla İsmâil Şirvânî ile tartışmalar da bulunduğu da kaydedilmektedir.

Yavuz Sultan Selim Bedahşî'yi Şam'da Emeviye Camii bitişindeki tekkesinde iki defa ziyaret etmiş, ilk görüşmelerinde şeyh Yavuz'la hiç konuşmamış, ikinci görüşmelerinde ise, "Sen dahi bençileyin Hak Teâlâ'nın bir kulusun. Benim yüküm yok, senin var. Sakın bu halkın yükünü yabanda komayasın" diye nasihatla bulunmuştu. Hoca Sâdeddin'in, babası Hasan Can'dan naklettiğine göre Yavuz Mısır'da iken rüyasında Bedahşî'yi sefer kıyafetiyle görmüş, Hasan Can da bunu şeyhin ölümüne işaret olarak yorumlamıştı. Konu araştırıldığında şeyhin ölümüyle sultanın rüyasının aynı geceye rastladığı anlaşılmıştır.

Bedahşî'nin 922 (1516) yılının sonunda veya 923 (1517) yılının ilk aylarında öldüğü ve İbnü'l-Arabî'nin kabri yanına defnedildiği rivayet edilmektedir. Halife bırakıp bırakmadığı konusunda bilgi yoktur. Ancak onun devrinde Nakşibendiyye'nin Şam'da pek yaygın olmadığı bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lâmîî, *Nefehât Tercümesi*, s. 459-460; Hoca Sâdeddin, *Tâcüt-tevârîh*, s. 11, 584-587; Gazî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, I, 89-90; Abdülmeccid el-Hânî, *el-Hadâ'îku'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 172; Muhammed er-Rehâvî, *el-Envârü'l-kudsiyye*, Kahire 1344, s. 172-173.

HAMİD ALGAR